

VU Research Portal

Rechtspraak met hart voor de zaak

de Groot, G.

2012

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

de Groot, G. (2012). *Rechtspraak met hart voor de zaak*. Vrije Universiteit Amsterdam.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Mevrouw de rector, dames en heren,

Rechtspraak dient het publieke belang dat conflicten¹ vreedzaam worden opgelost. Geschilbeslechting en berechting van strafbare feiten door middel van rechtspraak zijn vormen van conflictoplossing die behoren tot het fundament van de democratische rechtsstaat. Mijn betoog vanmiddag over 'Rechtspraak met hart voor de zaak' bij de aanvaarding van de leerstoel Rechtspraak en conflictoplossing aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam staat in de sleutel van geschilbeslechting en conflictoplossing in vooral het civiele vermogensrecht. Al zijn onderdelen ervan mogelijk ook relevant voor het familie- en jeugdrecht, het bestuursrecht en het strafrecht, het is daarop niet zonder meer toegesneden.

Rechtspraak in debat

Over de rechtspraak is behoorlijk wat te doen. Discussie is er bijvoorbeeld in willekeurige volgorde over: de verhouding van rechtspraak tot politiek en bestuur,² de rol van beeldvorming – waarbij onder meer valt te denken aan de betekenis van geruchtmakende zaken of incidenten voor het vertrouwen in de rechtspraak –,³ de vernieuwde gedragscode voor rechters,⁴ rumoer in de pers over de opgave van nevenfuncties van rechters,⁵ de kenmerken van leiding geven in de rechterlijke organisatie volgens Rinus Otte,⁶ de invloed van de media en het publieke debat op de behandeling van individuele zaken,⁷ grote bestuurlijke veranderingen in de gerechten onder de noemer 'herziening van de gerechtelijke kaart',⁸ de combinatie van wetgevingsadvisering en rechtspraak bij de Raad van

¹ Als conflict kan worden aangeduid de situatie waarin twee of meer partijen doelen of aspiraties nastreven, belangen hebben of waarden voorstaan die niet met elkaar te verenigen zijn. In deze zin H.C.M. Prein, Conflicten, in: A.F.M. Brenninkmeijer e.a., Handboek Mediation, Den Haag: SDU 2009, p. 41). Pel definieert een conflict als een proces dat begint wanneer een individu of een groep ervaart dat een ander individu of andere groep iets doet of nalaat, of zal gaan doen of nalaten, dat negatieve gevolgen heeft voor de eigen belangen, opvattingen of normen en waarden (Machteld Pel, Verwijzen naar mediation, Den Haag: SDU 2008, p. 27). Zie bijv. ook D. Allewijn, Tussen partijen is in geschil ... De bestuursrechter als geschilbeslechter, Den Haag: SDU 2011, p. 109; Ellen Giebels & Martin Euwema, Conflictmanagement. Analyse, diagnostiek en interventie, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2010, p. 22.

² Bijv.: 'Geen van de rechters die we spraken stelt het primaat van de politiek ter discussie. Maar zonder uitzondering maken allen zich zorgen over de waan van de dag die rechters steeds meer een verlengstuk van diezelfde politiek lijkt te willen maken', in: Michiel van Kleef & Suse van Kleef, Rechtspraak is mensenwerk. Zestien rechters over de dilemma's van hun vak, Amsterdam: Athenaeum 2011, p. 201.

³ Bijv. N.J.H. Huls, Rechtersbeelden en rechterlijke beeldvorming, in: A.F.M. Brenninkmeijer (red.), De taakopvatting van de rechter, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, p. 51-61.

⁴ De ledenraad van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak heeft op 26 september 2011 de NVvR-rechterscode vastgesteld (www.nvvr.org). Over de code o.a.: E. Mak & N. Ayrir, De kernwaarden van de moderne rechter. Een rechtsvergelijkende inventarisatie, Trema 2011, p. 302-309.

⁵ Siem Eikelenboom & Jeroen Groot, Rechters mogen niet zeggen: gaat u rustig slapen, we weten wat we doen. Ze moeten zich verantwoorden, Financiële Dagblad 24 mei 2011; Siem Eikelenboom & Jeroen Groot, Rechters als beroepsgroep moeten echt boven alle twijfel verheven zijn, Financiële Dagblad 3 augustus 2011; Siem Eikelenboom, Bijbanenregister rechters deugt niet, Financiële Dagblad 7 augustus 2011; Kamerstukken II, 2010/11, Aanhangsel van de Handelingen, Aanhangselsnummer 3635 (Vragen van het lid Schouw (D66) aan de minister van Veiligheid en Justitie over het gebrekkige openbare register voor nevenfuncties van rechters; Antwoorden van de minister).

⁶ Rinus Otte, De nieuwe kleren van de rechter. Achter de schermen van de rechtspraak, Amsterdam: Boom 2010.

⁷ Zie o.a.: Persrichtlijn voor de Rechtspraak 2008 en Persrichtlijn van de Hoge Raad 2009 (beide: www.rechtspraak.nl). Over de toepassing van de Persrichtlijn voor de Rechtspraak 2008 o.a.: Commissie Van Rooy, Rechtspraak in beeld, Evaluatie Wilders II en aanbevelingen voor de toekomst, oktober 2011 (www.rechtspraak.nl).

⁸ Kamerstukken I, 32891, 2011/12, nr. A. Zie bijv. ook www.rechtspraak.nl > Recht in Nederland > Themadossiers > Herziening gerechtelijke kaart.

State,⁹ de betekenis van de verhoging van de griffierechten voor de effectieve toegang tot de rechter,¹⁰ enzovoort.

Vertrouwen en gezag

Over dit soort onderwerpen hebben veel mensen een mening. Als dat betekent dat mensen het nog altijd belangrijk vinden of de rechtspraak naar behoren functioneert, dat zij het grote publieke belang bij vreedzame conflictoplossing onderkennen, is dat wat mij betreft mooi. Maar net zoals de dokter, de politieagent, de leraar of de voetbalbobo functioneert de rechter tegenwoordig in een omgeving waarin vertrouwen en gezag niet vanzelfsprekend zijn. U hoeft maar de reacties in de sociale media te volgen bij een willekeurig onderwerp dat de rechtspraak raakt om dat waar te nemen.

De omgeving van de rechtspraak

Vertrouwen en gezag kunnen onder meer voortkomen uit de interactie tussen de rechter en zijn omgeving. Om het publieke belang van vreedzame conflictoplossing duurzaam te dienen, is permanente aandacht voor de omgeving van de rechtspraak onmisbaar geworden voor de rechter. Hier ligt voor de professionele en op de maatschappij georiënteerde rechter een bron van inspiratie. Maar het is een ruig terrein, waarin hij zijn weg zoekt zonder veel hulp van zijn vertrouwde bronnen wetgeving, rechtspraak en literatuur.

Over de beste interactie met de omgeving van de rechtspraak krijgt de rechter van alle kanten goedbedoelde raad. Die raad varieert van niets veranderen tot alles veranderen, en wat daar tussen in zit. Wel of geen Court TV gaan maken. Wel of niet in praatprogramma's verschijnen. Wel of niet de toga blijven dragen in de zittingszaal.¹¹ Wel of niet een E-court inrichten.¹² Uit de ivoren toren klimmen of er juist in blijven zitten.¹³ Enzovoort. Het is niet simpel om in de uitoefening van het rechterlijk ambt de juiste richting van de interactie met de omgeving te bepalen. Dat is overigens van alle tijden. De recent verschenen studie over de Hoge Raad en de Tweede Wereldoorlog¹⁴ belicht opnieuw schrijnend dat het zoals bekend weinigen is gegeven op de meest cruciale momenten in het leven de keuzes te maken die achteraf bezien soms zelfs vrij eenvoudig als de enige juiste zijn te kwalificeren.

⁹ O.a. T.C. Borman e.a., De wetgevingsadvisering door de Raad van State, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2007; Wijzigingswet Wet op de Raad van State (herstructurering Raad van State), Stb. 2010, 175.

¹⁰ O.a.: bijlagen bij Kamerstukken II, 2011/12, 33 071, nr. 3; Brief van 25 november 2011 van de Raad voor de rechtspraak aan de Tweede Kamer, Wetgevingsadvies 2011/52 (www.rechtspraak.nl). Zie ook C.J.M. Klaassen, Een beter burgerlijk recht door een beter burgerlijk proces(recht): een goede toegang tot de rechter, Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht 2011, p. 586-591; E. Bauw, F. van Dijk & F. van Tulder, Een stille revolutie? De gevolgen van de invoering van kostendekkende griffierechten, in: Nederlands Juristenblad 2010, p. 2528-2537; H. Nieuwenhuizen, Kanttekeningen bij de nieuwe Wet griffierechten in burgerlijke zaken, in: Tijdschrift voor de Procespraktijk 2011, p. 3-11; Tijdschrift voor de Procespraktijk 2012, nr. 1 (themanummer).

¹¹ Bijv. De glazen toga, Raiocongresboek, Raiocongres 2008 (www.ssr.nl).

¹² Zie bijv. Jelle van Veenen, Getting to (-): the potential of online text-based communication to support interest-based dispute resolution (diss. Tilburg), Antwerpen: Maklu 2011.

¹³ Bijv. De glazen toga, Raiocongresboek, Raiocongres 2008 (www.ssr.nl); P.H.A. Frissen, Gevaar verplicht. Over de noodzaak van aristocratische politiek, Amsterdam: Van Gennep 2009; A.-J. Kwak, Rechterlijk gezag in het geding. Over het marktplein, de ivoren toren en het glazen huis, Justitiële Verkenningen 2003, nr. 1, p. 32-46.

¹⁴ Corjo Jansen, m.m.v. Derk Venema, De Hoge Raad en de Tweede Wereldoorlog. Recht en rechtsbeoefening in de jaren 1930-1950, Amsterdam: Boom 2011.

Rechtspraak dient het publieke belang van vreedzame conflictoplossing

Niettemin staat ook in een onoverzichtelijke omgeving met complexe en verwarrende signalen over wat er zoal van de rechter wordt verwacht, voorop dat rechtspraak het publieke belang van vreedzame conflictoplossing dient en een fundament is van de democratische rechtsstaat. Dat is een baken als het erom gaat zo goed mogelijk richting te vinden in de interactie van de rechtspraak met haar omgeving. Eigenlijk kan de rechter geen zaak behandelen zonder ook aandacht te hebben voor de duurzame beschikbaarheid van vreedzame conflictoplossing door middel van rechtspraak. Dan doel ik niet zozeer erop dat wat de rechter in een zaak zegt of doet, nog jaren meemoet op feestjes en partijen van de rechtzoekende, of dat camerabeelden van een huilende, woedende of slapende rechter nog lang te zien zijn.

Aansluiten bij de behoeften van burgers

Het gaat mij in deze oratie om iets anders. Uit het scala van grote en kleine thema's rond de duurzame beschikbaarheid van vreedzame conflictoplossing in een democratische rechtsstaat, licht ik er één uit. Dat is de breed gevoelde¹⁵ wens om rechtspraak beter te laten aansluiten bij wat in de 'Visie op de Rechtspraak in 2020'¹⁶ wordt genoemd 'behoeften en problemen van individu en samenleving'. Anders gezegd: de bedoeling is dat geschilbeslechting door de rechter daadwerkelijk voorziet in materiële en immateriële behoeften van de betrokken burgers. Daarvoor is het niet nodig dat de rechter een nederig dienende houding heeft, de empathische therapeut uithangt of hengelt naar de waardering van de klant, verschijnselen die Corstens onlangs bekritiseerde in een lezing over Vertrouwen in de rechtspraak¹⁷ en die inderdaad weinig rechterlijk overkomen. De plaats van rechtspraak in het staatsbestel brengt mee dat rechtspraak met hart voor de zaak iets anders is dan een winkelteam met hart voor klanten.¹⁸

Ook de rechter die daadwerkelijk voorziet in materiële en immateriële behoeften van individu en samenleving, zal professioneel, deskundig en onpartijdig knopen doorhakken als hem dat wordt gevraagd. Wel zal hij bijvoorbeeld eerst helder willen krijgen wat er eigenlijk wordt gevraagd, en zich afvragen wat partijen met zijn beslissing zullen opschieten. Dan zal hij wellicht ook vragen opwerpen die partijen zich nog niet hebben gesteld, maar die hen misschien verder kunnen helpen dan een rechterlijke beslissing dat zou kunnen.

Rechtspraak als vorm van conflictoplossing

Met deze houding illustreert de rechter onder meer dat rechtspraak en conflictoplossing weliswaar nauw met elkaar verbonden zijn, maar geen twee woorden voor hetzelfde

¹⁵ Bijv. Innovatieagenda Rechtsbestel, Kamerstukken II, 2011/12, 33 071, nr. 5, bijlage; Jaarplan Rechtspraak 2012, p. 11 e.v. (www.rechtspraak.nl); A.J. Akkermans & K.A.P.C. van Wees, Het letselschadeproces in therapeutisch perspectief, Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade 2007, p. 103-118; Maurits Barendrecht, Courts, Competition and Innovation, (oratie Hiil, <http://hiil.org>); J.M. Barendrecht & M.A. Gramatikov, Aanvaardbaarheid van rechtspleging: toegankelijkheid en rechtvaardigheid als gezien door gebruikers, Nederlands Juristenblad 2010, p. 1102-1110; N.J.H. Huls, P.A.M. Mevis & N. Visscher, De kloof tussen rechtspraak en samenleving. Hoe klantvriendelijk is de rechter? Justitiële Verkenningen 2003, nr. 1, p. 11031. Zie ook noot 16. Zie voor internationale dimensies hierna onder 'Internationale ontwikkelingen'.

¹⁶ www.rechtspraak.nl > Organisatie > Raad voor de rechtspraak > Visie op de rechtspraak.

¹⁷ Geert Corstens, Vertrouwen in de rechtspraak, Trema 2011, p. 367.

¹⁸ Vrij naar een wervingscampagne van Albert Heijn.

verschijnsel zijn.¹⁹ Waar mensen samenleven, blijven conflicten niet uit. In een democratische rechtsstaat is essentieel dat er conflictoplossingsmechanismen beschikbaar zijn die tegemoet komen aan de behoefte van individu en samenleving aan effectieve en aanvaardbare conflictoplossing. Adequate vormen van conflictoplossing kunnen onder meer eerlijke kansen op welzijn voor een ieder en vreedzame coëxistentie bevorderen.

Als vorm van conflictoplossing heeft rechtspraak in een democratische rechtsstaat op zichzelf niet het primaat. Uitgangspunt is dat iedere burger in een conflictsituatie vrij is of hij het conflict wil oplossen, en zo ja, ook vrij is in zijn keuze voor de vorm van conflictoplossing. Naast door de overheid ingerichte rechtspraak zijn daartoe ook andere min of meer gereguleerde vormen van conflictoplossing beschikbaar, zoals buurtbemiddeling,²⁰ bindend advies (bijvoorbeeld van de Rijdende Rechter²¹), mediation,²² arbitrage,²³ enzovoort. Die worden evenals rechtspraak gekenmerkt door de inzet van een derde ten dienste van de conflicteigenaren.

De verschillen zitten onder meer in de verdeling van taken en verantwoordelijkheden over de conflicteigenaren en de derde. Naarmate aan de inzet van de derde meer beslissende betekenis toekomt, bijvoorbeeld bij rechtspraak, wordt er meer waarde gehecht aan een onpartijdige en onafhankelijke positie van de derde, aan mogelijkheden voor de conflicteigenaren om de derde van hun standpunt te overtuigen, aan gelegenheid voor waarheidsvinding, aan de beschikbaarheid van rechtsmiddelen, enzovoort. Naarmate de derde minder invloed heeft op de uitkomst, bijvoorbeeld bij mediation, rust op de conflicteigenaren een grotere verantwoordelijkheid om het conflict in onderling overleg op te lossen en heeft de derde een meer faciliterende en begeleidende rol.²⁴

Het uitgangspunt van de vrije keuze voor een vorm van conflictoplossing lijdt uitzondering in situaties waarin vrijwillige conflictoplossing niet volstaat. Dat doet zich met name voor wanneer iemand niet wil meewerken aan de wens van een ander om een conflict samen op te lossen, of als er vanuit de samenleving een rechtvaardiging is om aan een persoon beperkingen op te leggen in de vrije keuze voor een vorm van conflictoplossing. Die rechtvaardiging kan onder meer zijn gelegen in de gerechtvaardigde belangen van derden, taken van de Staat of het monopolie van de Staat op het gebruik van dwangmiddelen.²⁵

¹⁹ Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal onderscheidt vier betekenissen van rechtspraak, namelijk (1) het spreken van recht uit hoofde van een overheidsambt, (2) het vaststellen van wat recht is in concrete gevallen, (3) rechtsleer zoals die blijkt uit de gevelde vonnissen, en (4) zij die rechtspreken. Het woord conflictoplossing vermeldt Van Dale nog niet. Wel zijn verwante woorden opgenomen, waaronder bijvoorbeeld conflictbeheersing, conflicthantering en conflictmodel.

²⁰ Zie bijv. Stijn Hogenhuis, Marja van den Sigtenhorst & Nelke Temme, *Buurtbemiddeling*, Den Haag: SDU 2010; Lucas Meijs & Bas Delleman, *Het investeren in betrokkenheid van burgers*, Buurtbemiddeling Rotterdam, 2006; A.J. van Spengen, *Justitie in de buurt: over bemiddeling als aanvaardbaar alternatief voor geschillenbeslechting in het strafrecht*, in: M.A. Loth & C.J. Loonstra (red.), *De zaak berecht, het geschil beslecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003.

²¹ www.eerstehulpbijrecht.nl.

²² Zie over mediation bijv. A.F.M. Brenninkmeijer e.a., *Handboek mediation*, Den Haag: SDU 2009; Marie Sophie van Muijden, *Mediation en de vaststellingsovereenkomst* (diss. Rotterdam), Den Haag: SDU 2007; Machteld Pel, *Verwijzen naar mediation*, Den Haag: SDU 2008; A.H. Santing-Wubs, *Mediation in juridisch perspectief*, Deventer: Kluwer 2007.

²³ Zie over arbitrage bijv. H.J. Snijders, *Nederlands arbitragerecht, een artikelsgewijze commentaar op art. 1020-1076 Rv*, Deventer: Kluwer 2011.

²⁴ Zie bijv. A.F.M. Brenninkmeijer, *Algemene beginselen van behoorlijke geschillenbeslechting*, in: M.V. Polak (red.), *Geschillenbeslechting naar behoren. Algemene beginselen van behoorlijke geschillenbeslechting in traditionele en alternatieve procesvormen*, Leiden: E.M. Meijers Instituut 1998, p. 16-17.

²⁵ Vgl. T.A.W. Sterk, *Algemene beginselen en alternatieve geschilbeslechting*, in: M.V. Polak (red.), *Geschillenbeslechting naar behoren. Algemene beginselen van behoorlijke geschillenbeslechting in traditionele en alternatieve procesvormen*, Leiden: E.M. Meijers Instituut 1998, p. 23.

Uiteindelijk komt het in de praktijk erop neer dat in menige conflictsituatie een procedure onvermijdelijk is. Conflictoplossing op vrijwillige basis is lang niet altijd haalbaar. De Geschilbeslechtingsdelta van het WODC laat overigens zien dat een aanzienlijk deel van de conflicten, zo'n 40%, in het geheel niet wordt opgelost.²⁶ In veel conflictsituaties werpen de rechten zoals die in een gerechtelijke procedure zouden gelden, hun schaduw vooruit. Dit wordt wel de schaduwwerking van rechtspraak genoemd, dat wil zeggen gepubliceerde rechtspraak dient ook om in te schatten wat rechtens geldt in een bepaalde situatie en wat de slagingskans is van een eventueel aanhangig te maken procedure. De schaduwwerking van rechtspraak kan op zich ook van invloed zijn op de acties die mensen al dan niet ondernemen in conflictsituaties.

Rechtspraak en geschilbeslechting

Rechtspraak is dus in essentie een vorm van conflictoplossing. Het betreft echter een vorm van conflictoplossing die in de Nederlandse traditie primair is gericht op de toepassing van het materiële recht in een eerlijke procedure, en niet zozeer primair op conflictoplossing. De rechter is er ook gewoon om met publiek gezag knopen door te hakken waar dat nodig is. Het is daarmee lang niet altijd mogelijk of nodig in de procedure bij de rechter het onderliggende conflict op te lossen. Van oudsher geldt dat de ruimte die rechtspraak voor conflictoplossing kan bieden, beperkt wordt geacht tegen de achtergrond van de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de rechter en de beschikbare mensen, middelen en tijd. In de praktijk komt rechtspraak in civiele zaken neer op beslechting van het gedeelte van het conflict dat partijen aan de rechter voorleggen en dat geschil wordt genoemd.²⁷ Zo wordt rechtspraak in civiele zaken geen conflictoplossing genoemd maar geschilbeslechting.²⁸

Geschilbeslechting en de behoeften van burgers

Het beeld dat door beslechting van het *geschil* tegemoet zou worden gekomen aan de materiële en immateriële behoeften van de betrokken burgers, is smal. Uit allerlei onderzoek komt naar voren dat mensen in een conflictsituatie ook andere behoeften kunnen hebben dan de correcte toepassing van het materiële recht in een eerlijke procedure of het doorhakken van knopen. Uit onderzoek in letselschadezaken blijkt bijvoorbeeld dat benadeelden door de focus op de schadevaststelling zelfs in hun herstelproces kunnen worden gehinderd.²⁹ Het gaat hen niet alleen om schadevergoeding in geld, maar ook

²⁶ Volgens de Geschilbeslechtingsdelta 2009 (www.wodc.nl) heeft over een periode van vijf jaar (2004-2009) 60% van de burgers met een of meer (potentieel) juridische problemen te maken gehad en zijn de meeste problemen (82,4%) civielrechtelijk van aard. In 4,9% van de gevallen is de rechter ingeschakeld en in 7,8% een buitengerechtelijke procedure gevolgd. Van het totaal aantal probleemgevallen (100%) is 40,5% niet opgelost. Dit roept onder meer de vraag op hoe effectief en betaalbaar de toegang tot de rechter in Nederland is. Zie over de Geschilbeslechtingsdelta 2009 o.a.: Kamerstukken II, 2009/10, 31753, nr. 19; Ivo Giesen & Lieke Coenraad, De ketens van en binnen de Nederlandse rechtspleging, Nederlands Juristenblad 2010, p. 965-966.

²⁷ Vgl. J.B.M. Vranken, Mr. C. Asser's Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht, Algemeen deel (**), Zwolle: Tjeenk Willink 1995, p. 31; J.H. Nieuwenhuis, Een discursieve grootheid, in: E.S.G.N.A.I. van de Griend & B.W.N. de Waard (red.), Rechtsvinding. Gedachtenwisseling over het nieuwe Algemeen Deel ** van de Asser-serie (Asser-Vranken), Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1996, p. 117.

²⁸ Zie over het begrip 'geschilbeslechting' in het bestuursrecht bijv. A.T. Marseille, Snelle en effectieve geschilbeslechting door de bestuursrechter in de praktijk, in: A.F.M. Brenninkmeijer (red.), De taakopvatting van de rechter, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, p. 75-91; A.T. Marseille, Effecten van informalisering van bestuursrechtspraak, Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht 2010, p. 221-229.

²⁹ A.J. Akkermans, Enkele praktijkervaringen met empirisch juridisch onderzoek op het snijvlak van gezondheid en recht, in: W.H. van Boom, I. Giesen & M. Smit (red.), Civilologie: opstellen over empirie en privaatrecht, Den Haag: Eleven 2012 (met

anderszins om rechtsherstel, bijvoorbeeld door middel van erkenning, door opheldering te krijgen over de toedracht van het schadevoorval, doordat de veroorzaker van het schadevoorval excuses aanbiedt of laat zien wat er is gedaan om de kans op ongelukken voor de toekomst te beperken.³⁰ Rechters die letselschadezaken behandelen, hebben veelal de ervaring dat in een goede zaaksbehandeling aandacht voor de immateriële aspecten van rechtsherstel op zijn plaats is. Soms lijkt de aandacht van de zittingsrechter daarvoor als een soort maatschappelijke erkenning van individueel leed te kunnen werken.

Ook buiten het terrein van de letselschade zijn er voldoende aanwijzingen dat mensen in een conflictsituatie meer behoeften hebben dan de correcte toepassing van het materiële recht in een eerlijke procedure. Uit vooral sociaal-psychologisch onderzoek is bekend dat mensen de rechtvaardigheid van een rechterlijke beslissing mede op basis van procedurele aspecten beoordelen, zeker naarmate het moeilijker voor hen is om te beoordelen of in de beslissing het materiële recht correct is toegepast. Procedurele rechtvaardigheid is niet gegeven als een procedure juridisch gezien voldoet aan de eisen van een eerlijk proces. Heeft hij voldoende gelegenheid gehad om zijn verhaal te doen, is hij met respect bejegend, paste de aanpak van de rechter bij de aard en inhoud van de zaak, kwam de rechter onpartijdig en onafhankelijk over? Cruciaal is hoe iemand de procedure ervaart die tot de beslissing in zijn zaak heeft geleid.³¹ In het bestuursrecht wordt inmiddels getracht aspecten van procedurele rechtvaardigheid te verdisconteren in een nieuwe wijze van zaaksbehandeling door de rechter.³² In de daaraan voorafgaande bezwaarfase bij een bestuursorgaan is een informele aanpak geïntroduceerd, onder meer omdat die beter dan een formele bezwaarprocedure aansluit op de verwachtingen van de burger en de uitkomst vaker bevredigend is voor alle betrokkenen.³³

verdere verwijzingen in zijn voetnoot 9). Zie ook Robert Aurbach, Dispute Resolution as a Creator of Needless Disability, AMA Guides Newsletter July/August 2011.

³⁰ R.M.E. Huver, K.A.P.C. van Wees, A.J. Akkermans, N.A. Elbers, Slachtoffers en aansprakelijkheid. Een onderzoek naar behoeften, verwachtingen en ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht. Deel I Terreinverkenning, Den Haag: WODC, 2007; A.J. Akkermans e.a., Slachtoffers en aansprakelijkheid. Een onderzoek naar behoeften, verwachtingen en ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht. Deel II: affectieschade, Den Haag: WODC 2008; A.J. Akkermans, K.A.P.C. van Wees, Het letselschadeproces in therapeutisch perspectief, Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade 2007, p. 103-118; A.J. Akkermans, Meer aandacht voor emotionele dimensie komt herstel van het slachtoffer ten goede. Afwikkelingsproces zo gefocust op financiële compensatie dat herstel niet de prioriteit krijgt die het toekomst, PIV-bulletin, 2007 (7), p. 1-6.

³¹ Volgens Tyler & Lind is met name van belang of iemand in de procedure waardering voor zijn persoon ondervindt, vertrouwen heeft in de autoriteit die beslist en neutraliteit in de besluitvorming ervaart (E.A. Lind & T.R. Tyler, The social psychology of procedural justice, New York: Plenum 1988. Vgl. John Thibaut & Laurens Walker, Procedural Justice. A Psychological Analysis, Hillsdale, New Jersey: Erlbaum 1975. Zie bijv. ook R.J.J. Eshuis, De daad bij het woord. Het naleven van rechterlijke uitspraken en schikkingsafspraken, Den Haag: Raad voor de rechtspraak (Research Memoranda 2009/5) 2009, p. 71 e.v.; R.M.E. Huver, K.A.P.C. van Wees, A.J. Akkermans, N.A. Elbers, Slachtoffers en aansprakelijkheid. Een onderzoek naar behoeften, verwachtingen en ervaringen van slachtoffers en hun naasten met betrekking tot het civiele aansprakelijkheidsrecht. Deel I Terreinverkenning, Den Haag: WODC, 2007, p. 37; J. van der Linden, De civiele zitting centraal: informeren, afstemmen en schikken (diss. Tilburg), Deventer: Kluwer 2010, p. 19 e.v.; M. Malsch (red.), De burger in de rechtspraak. Ervaringen en percepties van niet-professionele procesdeelnemers, Den Haag: Elsevier juridisch 2002.

³² Eindrapport Project Differentiatie van Werkstromen Bestuursrecht (www.rechtspraak.nl); A.T. Marseille, Effecten van informalisering van bestuursrechtspraak, Nederlands Tijdschrift voor Bestuursrecht 2010, p. 221-229. D. Allewijn, Tussen partijen is in geschil De bestuursrechter als geschilbeslechter (diss. Leiden), Den Haag: SDU 2011. Zie ook: K.A. van der Veer, Slagvaardige geschilbeslechting in het bestuursrecht (diss. Tilburg), Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2011.

³³ Kamerstukken II, 29279, 2010/11, nr. 123, Brief van de Minister van BZK, met als bijlagen 'Prettig contact met de overheid 3: Juridische handreiking informele aanpak' en een rapport van M. Herweijer & J.R. Lunsing, getiteld 'Hoe beleven burgers de bezwaarprocedure? Meta-evaluatie beleving door burgers van bezwaar'.

Heroriëntatie op conflictoplossing bij geschilbeslechting

Het is dus tijd om het beeld bij te stellen. Door middel van rechtspraak voorzien in materiële en immateriële behoeften van de betrokken burgers, vraagt om een heroriëntatie op de aandacht die bij geschilbeslechting pleegt uit te gaan naar de oplossing van het conflict waarvan het geschil onderdeel is. Om het wat concreter te maken, zal ik aan de hand van een voorbeeld uit de gepubliceerde rechtspraak laten zien dat aandacht voor conflictoplossing in de gejuridiseerde³⁴ geschilbeslechting van de rechtspraak nog niet vanzelfsprekend is.

De zaak van de stratenmaker tegen zijn voormalige werkgever

In de zaak van het voorbeeld is een stratenmaker in dienst geweest van een bedrijf in grond- en straatwerken, tuinaanleg en onderhoud. Hij vindt dat hij zwaar werd onderbetaald en stapt naar een advocaat. De advocaat meent dat de CAO voor het Bouwbedrijf van toepassing was. Hij constateert dat de werkgever een lager uurloon hanteerde dan waartoe die CAO verplicht. Hij tracht de werkgever ertoe te bewegen alsnog het juiste uurloon te betalen. De werkgever weigert en voert aan dat niet de CAO Bouw, maar de CAO Hoveniersbedrijf van toepassing was. Conflictoplossing in onderling overleg op vrijwillige basis biedt hier dus geen uitkomst.

De advocaat begint voor de stratenmaker een zaak bij de kantonrechter om de werkgever te dwingen een aanvulling op het salaris met toepassing van de CAO Bouw te betalen. Bij de kantonrechter worden getuigen gehoord, maar het lukt niet om te bewijzen dat de stratenmaker onder de CAO Bouw viel. Hij verliest de procedure. Hij gaat in hoger beroep. Na de gebruikelijke schriftelijke standpuntenwisseling krijgt de advocaat van de stratenmaker de beschikking over een rapport van zeven bladzijden van de Arbeidsinspectie over de gebrekkige naleving van de CAO Bouw door de werkgever in de jaren waarin de stratenmaker in dienst was. Een rapport dus dat betrekking heeft op de kern van het geschil. Gelukkig is er nog gelegenheid om het standpunt van de stratenmaker nader met behulp van het rapport te onderbouwen, want er zal nog een mondelinge behandeling van de zaak in de vorm van een pleidooi plaatsvinden. De advocaat van de stratenmaker zorgt ervoor dat het hof en de wederpartij het rapport zeventien dagen voor de zitting in handen krijgen.

Volgens het toepasselijke procesreglement is dat op tijd, want mochten nadere stukken tot vier dagen voor de pleitzitting worden ingediend. Maar wat blijkt? De advocaat van de werkgever zegt bij pleidooi dat de termijn van zeventien dagen te kort is om het rapport te kunnen weerleggen. Het hof honoreert dat bezwaar. Volgens het hof heeft de stratenmaker in strijd met de goede procesorde gehandeld en misbruik gemaakt van zijn procesbevoegdheid om nadere stukken tot vier dagen voor de zitting in te dienen. Waarom? Omdat zijn advocaat al enkele maanden over het rapport beschikte, het pas zeventien dagen voor de zitting opstuurde, niet heeft gezegd dat hij het niet eerder kon opsturen en de wederpartij zegt dat een termijn van zeventien dagen te kort is om erop te reageren. Dat weegt voor het hof zwaarder dan de regel dat tot vier dagen voor de zitting nadere stukken mochten worden ingediend. Zo wordt het rapport buiten de beoordeling gehouden. De stratenmaker verliest ook in hoger beroep de procedure. Maar hij geeft niet op. Hij gaat in

³⁴ Over juridisering bijv.: Pieter Ippel, Modern recht en het goede leven. Over gezondheid, milieu en privacy, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2002, p. 26-33; Marc Loth, Rechtspraak en mediation; een *liaison dangereuse*? in: (A.F.M. Brenninkmeijer (red.), De taakopvatting van de rechter, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, p. 42-47.

cassatie bij de Hoge Raad. In drie rechtsoverwegingen van in totaal vijfenveertig regels tekst acht de Hoge Raad zijn klachten tegen de beslissing van het hof gegrond. Het hof heeft volgens de Hoge Raad onvoldoende uitgelegd waarom een rapport van zeven bladzijden dat de kern van het geschil raakt, niet meer in de beoordeling mocht worden betrokken, desnoods na nog wat meer tijd voor de werkgever om erop te reageren. De procedure duurt inmiddels ongeveer vijf jaar. De zaak wordt verwezen naar een ander hof, dat opnieuw gaat beoordelen of de stratenmaker nu wel of niet recht had op een hoger loon.³⁵

Conflictoplossing en de effectiviteit van rechtspraak

Dit voorbeeld illustreert naar mijn opvatting treffend dat het belang van conflictoplossing in de geschilbeslechtende taak van de rechter onderbelicht is en gemakkelijk kan worden overschaduwed door juridisch en procedureel getouwtrek. Met een rechtsgang zoals in dit voorbeeld schiet uiteindelijk geen van partijen iets op, om van de kosten ervan maar niet te spreken. De effectiviteit van een rechterlijke beslissing in een civiele zaak wordt mede bepaald door de mate waarin met de beslissing het aan de rechter voorgelegde conflict op een begrijpelijke en aanvaardbare wijze wordt opgelost.³⁶

Reële en gerechtvaardigde verwachtingen van burgers

Het voorbeeld vestigt ook de aandacht op een ander aspect van het doel dat geschilbeslechting daadwerkelijk voorziet in materiële en immateriële behoeften van de betrokken burgers. Wie als rechter oordeelt dat een termijn van zeventien dagen te kort is, terwijl stukken volgens het procesreglement tot vier dagen voor de zitting mochten worden ingediend, komt niet tegemoet aan de reële en gerechtvaardigde verwachting van de stratenmaker en zijn advocaat dat zij het rapport ruim op tijd hebben ingebracht. De rechter zal vooral aan hen moeten uitleggen hoe hij tot zijn oordeel is gekomen. Hij kan bijvoorbeeld toelichten dat de termijn in het procesreglement een indicatie is dat vier dagen voldoende voorbereidingstijd geven, maar dat het beginsel van behoorlijke verdediging afhankelijk van aard, inhoud en omvang van het stuk en het al gevoerde partijdebat onder omstandigheden kan noodzaken tot meer voorbereidingstijd, wat zo fundamenteel is dat het zwaarder moet wegen dan het simpele feit dat zeventien dagen meer is dan vier dagen. De reële en gerechtvaardigde verwachtingen die burgers van rechtspraak hebben, zijn een factor om zichtbaar rekening mee te houden als het erom gaat dat geschilbeslechting daadwerkelijk behoort te voorzien in materiële en immateriële behoeften van de betrokken burgers.

Hier past wel een kanttekening. Rechtspraak behoort tegemoet te komen aan reële en gerechtvaardigde verwachtingen van de betrokken burgers, maar kan ook slechts daaraan tegemoet komen (en dus niet aan irreële en ongerechtvaardigde verwachtingen). De dokter, de politieagent, de leraar en de voetbalbobo werken in een omgeving waarin mensen bepaalde verwachtingen hebben van hun dienstverlening en daaraan al dan niet gerechtvaardigde eisen stellen. Tegen artsen bijvoorbeeld worden wel tuchtklachten ingediend op de grond dat de patiënt een bepaalde behandeling wilde en de dokter die

³⁵ HR 3 december 2010, LJN BO0197; NJ 2010, 650, JBPr 2011, 16, m.nt. K. Teuben.

³⁶ A.F.M. Brenninkmeijer, Algemene beginselen van behoorlijke geschillenbeslechting, in: M.V. Polak (red.), *Geschillenbeslechting naar behoren. Algemene beginselen van behoorlijke geschillenbeslechting in traditionele en alternatieve procesvormen*, Leiden: E.M. Meijers Instituut 1998, p. 9; R.J.J. Eshuis, *De daad bij het woord. Het naleven van rechterlijke uitspraken en schikkingsafspraken*, Den Haag: Raad voor de rechtspraak (Research Memoranda 2009/5) 2009, p. 113; A.J. Kwak, *De moderne rechter in spagaat*, in: A.F.M. Brenninkmeijer (red.), *De taakopvatting van de rechter*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, p. 68.

heeft geweigerd. Als die behandeling medisch niet geïndiceerd was, heeft de arts weliswaar niet voldaan aan de verwachtingen van de patiënt, maar heeft hij op die enkele grond nog niet tuchtrechtelijk verwijtbaar gehandeld. Ook de rechter heeft te maken met veelsoortige verwachtingen. De roep om strengere straffen bijvoorbeeld blijft maar klinken in politiek en media, terwijl het erop lijkt dat in Nederland in vergelijking met landen om ons heen aanzienlijk wordt gestraft.³⁷ De rechterlijke organisatie heeft in voorkomende gevallen mede tot taak om aan individu en samenleving helder over te brengen dat sommige behoeften en verwachtingen niet door middel van rechtspraak in een democratische rechtsstaat kunnen worden vervuld. Ook gezagsdragers buiten de rechterlijke organisatie hebben hierin een rol. De internationale gemeenschap kijkt mee en heeft eigen mogelijkheden om zo nodig te interveniëren.

Deze kanttekening heeft echter ook een vindplaats in de wet van de remmende voorsprong en moet vooral niet groter worden gemaakt dan nodig is. Voor juristen is het verleidelijk vanuit het vertrouwde normatieve denkkader met elkaar in debat te gaan over de inhoud van de verwachtingen die burger en samenleving van rechtspraak mogen hebben voordat ze besluiten of ze hun vertrouwde werkwijzen daaraan zullen aanpassen. Wie meent eerst te moeten weten wat de reële en gerechtvaardigde verwachtingen van de bij rechtspraak betrokken burgers inhouden alvorens daarop adequaat te kunnen inspelen, zou moeten bedenken dat het zo iets is als eerst willen weten wat voor weer het op vakantie zal zijn voordat de vakantieplannen worden gemaakt. Hoe zonnig of nat de vakantiedagen uiteindelijk zijn, is pas bekend na afloop van elke vakantiedag. Toch is dat voor de meeste mensen geen reden om te verzanden in een debat over vakantieplannen in plaats van op vakantie te gaan. Wel maken veel mensen inschattingen bij het plannen van hun vakantie: van de behoefte aan stilte of drukte, van de behoefte aan natuur en cultuur, van het weer, van de benodigde kleding en spullen, enzovoort. Dat zijn kennelijk aanknopingspunten om te voldoen aan de individuele vakantiebehoefte.

Aanknopingspunten zoeken om aan te sluiten bij behoeften van burgers

Voor de richting die de rechtspraak kiest om beter aan te sluiten bij de noden en behoeften van individu en samenleving geldt ook zo iets. Het is niet mogelijk om in het hier en nu te weten of de gekozen richting de juiste is. Wel kan worden gezocht naar aanknopingspunten die doen vermoeden dat een bepaalde richting meer of minder juist is, of die van belang kunnen zijn voor de afwegingen bij het kiezen van de richting. In dit richting zoekende kader staan veelal ook procesinnovatieve *pilots* die vanuit de rechterlijke organisatie met kennis van de dagelijkse rechtspraktijk worden geïnitieerd. Wanneer vernieuwende ideeën worden uitgetest in een *pilot* in combinatie met wetenschappelijk onderzoek zoals dat vanuit onder meer de leerstoel Rechtspraak en conflictoplossing kan worden ondersteund, kunnen zij *evidence based* onderbouwen wat wel en niet aansluit bij behoeften van betrokkenen die een conflict voorleggen aan de rechter.

Taakopvatting en attitude van de rechter

Een concreet aanknopingspunt bij het kiezen van richting in de interactie met de omgeving van de rechtspraak dat naar mijn opvatting de aandacht van wetenschap en praktijk verdient,

³⁷ P.R. Smit, Nederland in internationaal perspectief, in: S.N. Kalidien & A.Th.J. Eggen (red.), Criminaliteit en rechtshandhaving 2008 (www.wodc.nl), p. 280.

is de wijze waarop de rechter zijn taak vervult. Het streven dat geschilbeslechting door de rechter daadwerkelijk voorziet in materiële en immateriële behoeften van de betrokken burgers, onderstreept allereerst dat het zo mogelijk nog meer dan ooit van belang is dat mensen kunnen waarnemen dat de rechter een zaak eerlijk en voortvarend behandelt, goed naar de rechtzoekende luistert en een rechtvaardige en duidelijke beslissing geeft, waarin de argumenten van de verliezende partij krachtig worden weerlegd. Het is echter de vraag of het beheersen van de *basics* van het rechterlijk ambacht nog volstaat om tegemoet te komen aan de reële en gerechtvaardigde verwachtingen die individu en samenleving van rechtspraak hebben. Naast kennis en vaardigheden komt het meer en meer ook aan op de taakopvatting en de attitude van de rechter in het raamwerk van duurzaam beschikbare vreedzame conflictoplossing.³⁸ Zijn die taakopvatting en attitude al voldoende toegesneden op het uitgangspunt dat rechtspraak een vorm van conflictoplossing is?

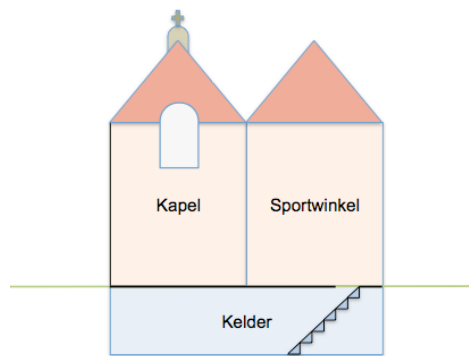
Er is in de afgelopen jaren op dit vlak al veel gebeurd,³⁹ maar ik denk dat het nog steeds beter kan. Dit raakt overigens niet alleen de taakopvatting en attitude van rechters. Ook professionele rechtsbijstandverleners die naar eer en geweten rechtsbijstand aan cliënten verlenen, lijken er niet altijd voldoende van doordrongen dat een conflict mede door de invulling van hun rol in stand kan blijven. Juristen die zich traditioneel bezig houden met geschilbeslechting hebben geleerd het geschil in de analyse en presentatie ervan op scherp te zetten. Dat kan op zichzelf vanuit het oogpunt van conflictoplossing best verhelderend werken, maar naar mijn ervaring leidt juridiseren en polariseren in het algemeen eerder tot vergroting van een conflict dan tot oplossing ervan. Met een tweede voorbeeld wil ik illustreren dat de rechter die het belang wil dienen dat vreedzame conflictoplossing duurzaam in een democratische rechtsstaat beschikbaar is, naast voldoende aandacht voor conflictoplossing ook creativiteit en vernieuwingszin nodig heeft in de omgang met partijen en hun geschil.

³⁸ Gedoeld wordt op de functionele taakopvatting en attitude, dus niet op typisch individuele, persoonlijke aspecten. 'Globaal gaat het om de vraag wat de rechter op basis van het toepasselijke procesrecht in een proces tot stand brengt,' aldus Brenninkmeijer, die meent dat de inhoud van de taakopvatting van de rechter wordt samengesteld in vijf aandachtsgebieden, te weten de omvang van de rechtsstrijd, de vaststelling van de feiten, rechtsvorming door de rechter, effectiviteit van de geschiloplossing ('de maatschappelijke bruikbaarheid van rechtspraak', 'het voldoen aan een bepaalde maatschappelijke vraag naar rechtspleging') en alternatieven voor rechtspraak (A.F.M. Brenninkmeijer, Slotbeschouwing, in: A.F.M. Brenninkmeijer (red.), De taakopvatting van de rechter, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, p. 222.

³⁹ Te denken valt onder meer aan de toegenomen betekenis van de comparitie na antwoord in eerste aanleg, de opmars van de comparitie na aanbrengen in hoger beroep, de eerder genoemde initiatieven in het bestuursrecht voor een nieuwe zaaksbehandeling, cursussen conflictdiagnose voor rechters, etc. Zie over conflictdiagnose bijv. Machteld Pel, Verwijzen naar mediation, Den Haag: SDU 2008; M. Pel, Conflictanalyse: met distantie adviseren over conflicthantering op maat, in: P.C. van Schelven (red.), Van geschil tot oplossing, Deventer: Kluwer 2009, p. 15; over de comparitie na aanbrengen in hoger beroep: F. Askvig, Comparitie vóór de memorie van grieven, Praktisch procederen 2006, p. 218-221; Tanja Tanja-van den Broek & Bart van Lierop, Pleidooi voor de comparitie na antwoord in hoger beroep, Trema 2008, p. 129-130; W.L. Valk, Voorlopige oordelen ter gelegenheid van de comparitie na aanbrengen, Praktisch Procederen 2007, p. 88; W.L. Valk & C.G. ter Veer, De comparitie na aanbrengen in hoger beroep, Nederlands Juristenblad 2005, p. 1985-1987; over taakopvatting en compareren in letselschadezaken: R.A. Dozy & J.M. Willink, Lessen uit 'letsels', een kijkje in de keuken van de rechter, Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade 2007, p. 125-129; Joep Wolfhagen & Wouter de Zanger, De letselschadekamer: van een lijdelijke naar een leidende rechter, Ars Aequi 2010, p. 742-746; over taakopvatting en de deelgeschilprocedure: A.J. Akkermans & G. de Groot, De deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade, nieuwe verantwoordelijkheden voor de rechter én voor partijen, Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade 2010, p. 29-36.

De zaak van het museum tegen de sportwinkel

De zaak van het tweede voorbeeld speelt zich af tussen de eigenaar van een winkel in sportartikelen in Maastricht en een stichting die sinds 2000 eigenaar is van een naast die winkel gelegen kapel. In de kapel is Museum De Historische Drukkerij gevestigd.⁴⁰ De zaak gaat over de kelder onder de kapel van het museum. Vanuit de kapel is de kelder niet toegankelijk. De kelder onder de kapel is in een ver verleden getrokken bij de kelder van de naastgelegen winkel in sportartikelen en is daar in gebruik als opslagruimte.

Door de eigenaar van de sportwinkel is een vloer in de kelder onder de kapel gelegd, verwarming aangelegd en zijn de muren gevoegd. Al in een notariële akte uit 1956 is vermeld dat de kelder onder de kapel sinds mensenheugenis in het bezit is van de eigenaren van het aangrenzende pand. In de jaren tachtig en negentig van de 20e eeuw roert de eigenaar van de kapel zich. Hij wil weten of de eigenaar van het aangrenzende perceel wel echt eigenaar is van de kelder onder de kapel. Maar er komt geen duidelijkheid.

Afgezien van de vraag wie nu eigenaar is van de kelder onder de kapel, heeft het ontbreken van duidelijkheid ook andere gevolgen. Zo is het de vraag wie de zakelijke lasten moet betalen, hoe de opstalverzekering is geregeld en wie het risico draagt van de bouwkundige soliditeit en het onderhoud van de kelder onder de kapel. Als de kapel in 2000 in handen komt van de eigenaar van het museum, stelt deze zich al snel op het standpunt dat hij ook eigenaar is van de kelder onder de kapel. In 2001 schrijft hij aan de eigenaren van de sportwinkel dat zij de kelder onder de kapel binnen een redelijke termijn moeten ontruimen. Die werken daaraan echter niet mee en zo komt het niet tot conflictoplossing op vrijwillige basis.

Het museum vordert dan bij de rechtbank onder meer een verklaring voor recht dat het museum eigenaar is van de kelder, en veroordeling van de eigenaren van de sportwinkel tot ontruiming van de kelder. In de procedure erkennen de eigenaren van de sportwinkel dat het museum eigenaar is van de kelder onder de kapel, maar zij stellen dat zij een gebruiksrecht op de kelder hebben. Volgens hen is namelijk door verjaring een erfdienstbaarheid tot het gebruik en in bezit hebben van de kelder ontstaan. Zij willen de kelder dus niet ontruimen. Zij menen dat de eigenaar van de kapel verantwoordelijk is voor de bouwkundige soliditeit, de deugdelijkheid van de fundering en het constructieve onderhoud van de kelder, en dat zij zelf alleen verantwoordelijk zijn voor het dagelijkse onderhoud. De rechtbank volgt hen hierin: de sportwinkeleigenaren zijn geen eigenaar van de kelder onder de kapel, maar door verjaring is een erfdienstbaarheid ontstaan tot het in

⁴⁰ Gerechtshof Den Bosch 26 juli 2011, LJN BR5908.

gebruik hebben van de kelder. De eigenaren van de sportwinkel hoeven de kelder onder de kapel dus niet te ontruimen. Het museum is het met dit vonnis niet eens en gaat in hoger beroep.

Het hof signaleert in de proloog dat de sportwinkeleigenaren hebben erkend dat het museum eigenaar is van de kelder onder de kapel. Dat betekent volgens het hof dat de sportwinkeleigenaren ook niet meer door verjaring eigenaar kunnen worden van de kelder onder de kapel. Daarmee staat het al 1-0 voor het museum en verliezen de sportwinkeleigenaren de procedure, tenzij de erfdienstbaarheid overeind blijft. Dat gebeurt echter niet. Het hof oordeelt dat door verjaring geen erfdienstbaarheid ten gunste van de sportwinkeleigenaren is ontstaan op het gebruik van de kelder onder de kapel. De sportwinkeleigenaren moeten de kelder onder de kapel dus ontruimen, hoewel die sinds mensenheugenis is getrokken bij de kelder onder hun pand en de kelder onder de kapel niet toegankelijk is vanuit de kapel.

Geschil en conflict

Deze zaak illustreert dat een geschil tegelijk smaller en breder kan zijn dan het onderliggende conflict. Het geschil bij de rechter is in dit geval smaller dan het conflict doordat de sportwinkeleigenaren hun eventuele aanspraak op de eigendom van de kelder in het geschil laten varen. Tegelijk verbreedt het geschil het conflict doordat met de rechterlijke uitspraak het einde in zicht komt van de bestaande toestand, het gebruik van de kelder door de sportwinkeleigenaren. Geschilbeslechting kan zo gemakkelijk als introductie fungeren van een volgende fase in de behoefte aan conflictoplossing, te weten gedoe over de tenuitvoerlegging van de uitspraak van de rechter. Een rechterlijke uitspraak kan weliswaar een rechtstoestand of rechtsbetrekking vastleggen, maar wanneer ter effectuering daarvan dwangmiddelen nodig zijn, staan tegen het gebruik van de dwangmiddelen in een democratische rechtsstaat ook weer rechtsmiddelen open.

Wat zijn nu de kenmerken van deze conflictsituatie? De kelder is sinds mensenheugenis in gebruik bij het naastgelegen perceel. De kelder ligt onder een ander gebouw: de kapel. De kelder is niet toegankelijk vanuit de kapel. Er is rechtsonzekerheid op het punt van onderhoud en verzekeringen en daar ligt zonder meer een belang van de eigenaren van het museum. Daartegenover staat het belang van de sportwinkel om de kelder als opslagruimte te kunnen blijven gebruiken.

Deze feitelijke werkelijkheid wordt in het geschil dat aan de rechter wordt voorgelegd vertaald naar een juridische werkelijkheid, waarin mooie leerstukken om voorrang strijden. In de juridische werkelijkheid geldt de regel dat de rechter feiten die zijn erkend als vaststaand moet aannemen (art. 149 Rv). En dat doen de rechters in eerste aanleg en in hoger beroep. De erkenning van de eigenaren van de sportwinkel dat het museum eigenaar is van de kelder onder de kapel, maakt dat de rechters zich genoodzaakt achten om dit voor waar aan te nemen. De eigenaren van de sportwinkel kunnen dan alleen nog ontkomen aan ontruiming van de kelder [die sinds jaar en dag bij hun pand in gebruik is] wanneer zij een ander juridisch etiket voor hun gebruiksrecht kunnen scoren. En dat lukt ze niet.

Ruimte voor conflictoplossing in geschilbeslechting

De rechter die geschil en conflict zo goed mogelijk op elkaar wil laten aansluiten, heeft creativiteit en vernieuwingszin nodig. Hij zal doorzien dat met zijn beslissing het conflict niet

zal zijn opgelost. Voordat hij de beslissing neemt, zal hij met partijen willen bespreken dat het feitencomplex en de door partijen ingeroepen rechtsgevolgen niet goed op elkaar aansluiten.⁴¹ Hij zal de aandacht van partijen erop vestigen dat de erkenning van de sportwinkeleigenaren dat het museum eigenaar is van de kelder en zijn voorlopig oordeel over de erfdienstbaarheidskwestie, samen tot gevolg zullen hebben dat de al heel lang bestaande situatie rond het gebruik van de kelder ingrijpend zal wijzigen. De sportwinkel moet de kelder dan ontruimen ten gunste van het museum, ook al is het niet mogelijk de kelder vanuit het museum te betreden. De rechter zal misschien aan de sportwinkeleigenaren vragen waarom zij geen regeling hebben getroffen met de eigenaar van de kapel om tegemoet te komen aan de rechtsonzekerheid die rond onderhoud en verzekeringen kleeft aan het gebruik van de kelder. Dit soort vragen zijn creatief, vernieuwend en gedurfd, omdat de rechter als conflictoplosser het juridische kader van de geschilbeslechter in stelling brengt⁴² en concreet inzicht geeft in de rechtsgevolgen van de wederzijdse standpunten van partijen als zij doorprocederen. Geconfronteerd met de vragen en de visie van de rechter krijgen partijen mogelijk ideeën voor een beter alternatief dan een rechterlijke beslissing waarmee het conflict niet uit de wereld is. Zij kunnen daarbij gebruik maken van de conflictoplossende, bemiddelende en geschilbeslechtende rol van de rechter.

De conflictoplossende, bemiddelende en geschilbeslechtende rol van de rechter

De rechter heeft in eerste aanleg en in hoger beroep in de comparitie, de mondelinge behandeling van de zaak, een uitstekend middel om met partijen nader te verkennen of het conflict beter kan worden opgelost dan enkel door het geschil te beslechten. Die gelegenheid goed benutten vraagt van de rechter naast kennis en vaardigheden ook een taakopvatting en attitude die erop zijn gericht dat daadwerkelijk wordt voorzien in materiële en immateriële behoeften van de betrokken burgers. De rechter zal waar nodig ook doorvragen om die behoeften scherp te krijgen. Bij geschilbeslechting kan vaak maar één van partijen gelijk krijgen. Voordat het tot een einduitspraak komt, is er in veel zaken een scala aan mogelijkheden om met partijen te verkennen welke andere oplossingsrichtingen zo veel mogelijk aan hun beider behoeften tegemoet kunnen komen. De rechter die professioneel en deskundig op deze mogelijkheden inspeelt, heeft een visie op de raakvlakken van rechtspraak enerzijds en conflictoplossing anderzijds. Hij zal er duidelijk over zijn in welke rol hij optreedt: in de conflictoplossende, bemiddelende of geschilbeslechtende rol.⁴³ In de conflictoplossende en bemiddelende rol kan hij zo vergaand met partijen over het conflict spreken als bij de situatie past en zal hij ook aan de orde stellen of het conflict met een beslissing van het geschil uit de wereld is. De rechter stapt expliciet in de geschilbeslechtende rol als partijen er onder zijn leiding niet uitkomen, of als een partij gewoon een beslissing van de rechter wil.

⁴¹ W.D.H. Asser, H.A. Groen & J.B.M. Vranken, m.m.v. I.N. Tzankova, Uitgebalanceerd, Eindrapport Fundamentele herbezinning Nederlands burgerlijk procesrecht, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006, p. 53: 'Vanwege de verstrengeling van recht en feit zal de rechter die ziet dat het gestelde of gebleken feitencomplex en de door een partij op grond daarvan ingeroepen rechtsgevolgen niet goed op elkaar aansluiten, in het licht van art. 25 Rv de taak hebben zulks aan de orde te stellen'.

⁴² Vgl. R.H. de Bock, Tussen waarheid en onzekerheid: over het vaststellen van feiten in de civiele procedure (diss. Tilburg), Deventer: Kluwer 2011, p. 338.

⁴³ M.A. Loth, Recht spreken, recht doen, over de functies en het functioneren van burgerlijke rechtspraak (oratie Rotterdam), Deventer: Kluwer 1998; H.M.M. Steenberghe, De comparitie als contradictie, Tijdschrift voor de Procespraktijk 2009, p. 204-212.

Begrenzing

Voor de effectiviteit van rechtspraak en de duurzame beschikbaarheid van rechtspraak als vorm van vreedzame conflictoplossing is intussen van belang dat de gedragskeuzes van de rechter op de raakvlakken van rechtspraak en conflictoplossing gerechtvaardigd worden door de omstandigheden van het geval. Dat betekent onder meer dat de rechter in de conflictoplossende, bemiddelende en geschilbeslechtende rol de randvoorwaarden van een eerlijk proces bewaakt, waaronder in ieder geval zijn onpartijdigheid, de vrijheid van partijen om te bepalen welk deel van het conflict zij bij de rechter willen oplossen of welk geschil zij beslecht willen zien, en de naleving van het beginsel van hoor en wederhoor. Wezenlijk is ook dat het gedeelte van het conflict waarover een rechterlijke beslissing wordt gevraagd, wordt voorzien van een beslissing waarin recht wordt gedaan aan partijen én aan het belang van duurzame beschikbaarheid van vreedzame conflictoplossing. Algemeen wordt aangenomen dat voor duurzaam vertrouwen in de rechtspraak onder meer de aanvaardbaarheid van de beslissing voor partijen en derden van belang is. Daarvoor volstaat niet steeds dat de beslissing logisch en begrijpelijk in het rechtssysteem is in te passen, zoals de zaak van de kelder onder de kapel laat zien. Ook is bijvoorbeeld nodig dat de beslissing recht doet aan de werkelijkheid in het geschil van partijen, dat partijen voldoende invloed hebben kunnen uitoefenen op het beslissingsproces en dat in de motivering van de beslissing tegemoet wordt gekomen aan het 'hoe-kan-dat-nou'-gevoel van de verliezer en de met hem meevoelende buitenwacht.

Te modern?

Wie meent dat de rechter moderniteiten op de raakvlakken van conflictoplossing en geschilbeslechting maar beter kan overlaten aan de buitengerechtelijke conflictoplossers, zoals mediators, arbiters, de Rijdende Rechter en andere bindend adviseurs, gaat er gemakkelijk aan voorbij dat geschilbeslechting door de rechter onvermijdelijk is wanneer er geen uitzicht is op conflictoplossing op vrijwillige basis en voor de ene partij het gedrag van de andere partij in een conflictsituatie niet aanvaardbaar is. De praktijk wijst keer op keer uit dat juist dan, in de procedure bij de rechter, de bereidheid kan terugkeren bij partijen om naar elkaars verhaal te luisteren en te trachten het conflict na de interventie van de rechter in onderling overleg te beëindigen. Bovendien, zoals Marc Chavannes zei in de Rechtspraaklezing van 2011, kan niet iedereen zich een bezoek aan die nieuwe, hippe mediators van de Zuidas veroorloven en lenen lang niet alle conflicten zich voor Tros Radar of de afdeling geschilbeslechting van eBay.com.⁴⁴

Wat vraagt conflictoplossende geschilbeslechting zoal van de rechter?

Dit alles vraagt natuurlijk om kennis en vaardigheden van de rechter. Gedacht kan onder meer worden aan kennis over conflict diagnose en conflictoplossing, kennis van rechtssociologie, rechtspsychologie en rechtseconomie, en kennis van de theorie van procedurele rechtvaardigheid. Bij vaardigheden zullen naast de huidige zittingsvaardigheden

⁴⁴ Marc Chavannes, Rechtspraaklezing 2011, p. 2. Zie over E-aspecten van geschilbeslechting bijv. Stephanie Bol & Arno Lodder, Mediation on line: over de kracht van de techniek en haar beperkingen, Tijdschrift voor Mediation 2003, p. 94-100; J.J. Borking, Adoptie van online geschilbeslechting door organisaties, in: P.C. van Schelven (red.), Van geschil tot oplossing, Deventer: Kluwer 2009, p. 149-161; J.P. Fokker, E-arbitrage (diss. Leiden), Deventer: Kluwer 2009; Laurens Mommsers, Legitimiteit en virtualisering van geschiloplossing, Den Haag: Sdu Uitgevers 2006; Innovatieagenda Rechtsbestel, Kamerstukken II, 2011/12, 33 071, nr. 5, bijlage; Kamerstukken II, 2011/12, 26643, nr. 216, Brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Tweede Kamer over I-strategie Rijk.

misschien ook vaardigheden zoals onderhandelen of bemiddelen nodig zijn, of vaardigheden om andere dan juridische dimensies van een conflict te herkennen. Ook vraagt het natuurlijk om een taakopvatting en attitude die erop zijn gericht geschil en conflict in de omstandigheden van het geval zo goed mogelijk op elkaar te laten aansluiten.

Maar het vraagt vooral om moed. Moed vanuit de wens om de rechtspraak ook in de toekomst goed te laten aansluiten op de behoeften en noden van degenen voor wie effectieve en aanvaardbare rechtspraak beschikbaar zal moeten zijn. Meer aandacht geven aan conflictoplossing binnen het vertrouwde juridisch kader van geschilbeslechting zal niet vanzelf gaan. Het dienen van de materiële en immateriële behoeften van de bij een zaak betrokken burgers hoeft nu eenmaal niet hetzelfde te zijn als de toepassing van het materiële recht in een eerlijke procedure of het doorhakken van knopen. En het lijdt geen twijfel dat de overheidsrechter het belang van die laatste twee taken nooit uit het oog zal willen en kunnen verliezen.⁴⁵ *Alles mit Mass und Ziel* is een adagium dat hier niet misstaat. De geschilbeslechtende taak van de rechter staat niet ter discussie. Het gaat erom waar passend actiever ruimte te bieden voor conflictoplossing naast of in plaats van de beslissing van het gejuridiseerde geschil.⁴⁶

Moed kan de rechter natuurlijk aan zichzelf ontlelen, aan de collegiale samenwerking en aan de ruimte in de rechterlijke organisatie voor vernieuwing. Maar zo nodig kan hij ook moed ontlelen aan de wetenschap dat internationale ontwikkelingen in dezelfde richting gaan.

Internationale ontwikkelingen

Mondiaal is de rol van de rechter aan verandering onderhevig. Van degene aan wie partijen een geschil voorleggen dat hij beslecht, wordt de rechter meer en meer tot degene die partijen faciliteert om zo veel mogelijk zelf hun conflicten op te lossen en die slechts voor zover nog nodig zijn geschilbeslechtende taak vervult. Wie bijvoorbeeld '*judge as mediator*' intypt op Google, krijgt allerlei vindplaatsen over (discussies over) rechters in onder meer Engeland,⁴⁷ Nieuw-Zeeland,⁴⁸ Canada⁴⁹ en de Verenigde Staten⁵⁰ die in het eigen gerecht optreden als mediator of facilitator. Soms kan de rechter die als mediator is opgetreden in

⁴⁵ Vgl. Huub Willems: 'Als de justitiabele er niet meer op kan vertrouwen dat hij bij de rechter zijn gelijk kan halen, is dat niet bevorderlijk voor het vertrouwen van die justitiabele in – het vreedstichtende karakter van – de rechtspraak en het rechtssysteem' (Huub Willems, De schikkende rechter: heling van vennootschappelijke schizofrenie, in: C.J.M. Klaassen e.a. (red.), Onderneming en ADR, Deventer: Kluwer 2011, p. 303).

⁴⁶ Denkbaar is op zichzelf dat die ruimte ook andersoortige rechtsontwikkeling kan genereren. Om bij het terrein van de letselschade te blijven: als de afwikkeling van letselschade primair wordt gericht op de behoefte van de benadeelde om zo snel en zo veel mogelijk weer adequaat te participeren in de samenleving, is voorstelbaar dat de rechtspraak in de interpretatie van de leerstukken causaliteit en schade een ontwikkeling zal doormaken die aansluit bij die behoefte. Het criterium 'de aard van de aansprakelijkheid en de schade' van art. 6:98 Burgerlijk Wetboek zal dan wellicht niet meer louter bepalend zijn voor de omvang van de schadevergoeding in geld, maar zal mogelijk ook de inspanningen gaan omvatten die van de aansprakelijke partij mogen worden verlangd om aan de benadeelde 'full empowerment' te bieden om zo snel en goed mogelijk weer te participeren in de samenleving.

⁴⁷ Bijv. art. 7.5 van 'The Technology and Construction Court Guide' (www.justice.gov.uk). Art. 7.5.1: 'An early neutral evaluation ("ENE") may be carried out by any appropriately qualified person, whose opinion is likely to be respected by the parties. (...)'. Art. 7.5.3: 'The assigned judge may choose to do the ENE himself. In such instance, the judge will take no further part in the proceedings once he has produced the ENE, unless the parties expressly agree otherwise.'

⁴⁸ Family Court of New Zealand (www.justice.govt.nz/courts/family-court > What Family Court does > Mediation).

⁴⁹ Zie bijv. Court of Appeal of Québec, Judicial Mediation, Service Program (www.tribunaux.qc.ca).

⁵⁰ Bijv. www.mediate.com. In de Verenigde Staten is ook 'retired judges mediation' een item, 'mediation' onder leiding van een gepensioneerde oud-rechter.

dezelfde zaak optreden als geschilbeslechter, soms ook niet.⁵¹ Wie '*problem solving courts*' intikt op Google, zal zien dat rechters en rechterlijke organisaties in de Angelsaksische wereld erin slagen recidivepercentages bij veelplegers spectaculair terug te dringen door de conflicten en problemen aan te pakken waarin deze daders verstrikt zijn geraakt.⁵² *Problem solving courts*⁵³ komen voort uit de internationale vernieuwingsbeweging van rechters, advocaten en wetenschappers in onder meer de VS en Australië die *Comprehensive Law Movement* wordt genoemd. Een belangrijk onderdeel daarvan wordt gevormd door het *Network on Therapeutic Jurisprudence*, afgekort TJ. Uitgangspunt van TJ is dat het recht therapeutische en anti-therapeutische effecten kan hebben en dat het sociaal, economisch en maatschappelijk zinvol en effectief is om daarmee rekening te houden bij het maken en toepassen van regels.⁵⁴

De deelgeschilprocedure als prototype

Dat de rol van de rechter mondiaal in beweging is, laat zich overigens ook illustreren wanneer het gedachtegoed van TJ wordt geplaatst naast de in 2010 door de Nederlandse wetgever geïntroduceerde deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschadezaken.⁵⁵ Deze nieuwe procedure is bij mijn weten niet gehinderd door kennis van de *Comprehensive Law Movement* tot stand gebracht, maar heeft in essentie een typisch TJ-doel. Als de deelgeschilprocedure wordt gebruikt zoals ze is bedoeld, is ze ook een prototype van de uitwerking van de gedachte dat conflictoplossing naast geschilbeslechting een prominentere plaats verdient in de rechtspraak.⁵⁶

⁵¹ Zie ook F.J.P. Veenhof, Staat ADR voor Alweer Die Rechter?, in: A.F.M. Brenninkmeijer (red.), De taakopvatting van de rechter, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003, p. 149-150.

⁵² Over *Problem solving courts* bijv.: Peggy Fulton Hora, Courting New Solutions Using Problem-Solving Justice: Key Components, Guiding Principles, Strategies, Responses, Models, Approaches, Blueprints and Tool Kits, Chapman Journal of Criminal Justice, Vol. 2:1, 2011, p. 7-52 (<http://papers.ssrn.com/abstract=1801315>); James L. Nolan, Jr., Legal Accents, Legal Borrowing. The International Problem-Solving Court Movement, Princeton/Oxford: Princeton UP 2009; Suzan Verberk, Probleemoplossend strafrecht en het ideaal van responsieve rechtspraak (diss. Rotterdam), Den Haag: SDU 2011.

⁵³ Als alternatief voor de benaming *Problem solving courts* wordt genoemd: *Solution focused courts*. Zie bijv. Michael S. King, Should Problem Solving Courts be Solution-Focused Courts? Monash University Faculty of Law Legal Studies Research Paper No. 2010/03, (<http://papers.ssrn.com/abstract=1725022>); David B. Wexler & Michael S. King, Promoting Societal and Juridical Receptivity to Rehabilitation: The Role of Therapeutic Jurisprudence, in: Arizona Legal Studies Discussion Paper No. 10-46 (<http://papers.ssrn.com/abstract=1722278> & 1725022).

⁵⁴ A.J. Akkermans, Enkele praktijkervaringen met empirisch juridisch onderzoek op het snijvlak van gezondheid en recht, in: W.H. van Boom, I. Giesen & M. Smit (red.), *Civilologie: opstellen over empirie en privaatrecht*, Den Haag: Eleven 2012; K.A.P.C. van Wees & A.J. Akkermans, *Therapeutic Jurisprudence: de studie van de gezondheidseffecten van het recht*, Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade 2007, p. 139-141. Zie bijv. ook Judge Peggy Fulton Hora, *Smart Justice. Building Safer Communities, Increasing Access to the Courts, and Elevating Trust and Confidence in the Justice System* (Thinkers in Residence, www.thinkers.sa.gov.au).

⁵⁵ Zie over de deelgeschilprocedure bijv.: A.J. Akkermans & G. de Groot, De deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade, nieuwe verantwoordelijkheden voor de rechter én voor partijen, Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade 2010, p. 29-36; Chr.H. van Dijk, De deelgeschillenregeling: nieuwe ronde, nieuwe kansen, Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht 2011, 31, p. 247; G. de Groot, De deelgeschilprocedure in de rechtspraak: goede start, spannende vlucht, behouden landing, Tijdschrift voor Civiele Rechtspleging 2011, p. 41-49; C.J.M. Klaassen, De wet deelgeschilprocedure voor letsel- en overlijdensschade: een nieuwe loot aan de processuele stam, TCR 2010, p. 37-46; M.J.J. de Ridder, De deelgeschilprocedure in de praktijk, Tijdschrift voor Gezondheidsrecht 2012/1, p. 4-16; A.J. Van & A.J. Akkermans, Effect deelgeschilprocedure veel groter dan zichtbaar aan alleen het aantal uitspraken, Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade 2011, p. 82-86.

⁵⁶ Zo overweegt Frenk dat de deelgeschilprocedure zich onder meer leent voor uitbreiding tot geschillen over *first party*-verzekeringen die dekking bieden voor personenschade, zoals arbeidsongeschiktheidsverzekeringen en verzekeringen van schade van werknemers die in de uitoefening van hun werkzaamheden betrokken raken bij een verkeersongeval (N. Frenk, De rechter als facilitator van schikkingen, Inleiding Najaarsvergadering 2011 Nederlandse Vereniging voor Procesrecht, verschijnt in 2012 in druk bij Boom Juridische Uitgevers). Zie ook: Ellen van Beukering, Zakelijk conflictmanagement in

Betekenis van internationale ontwikkelingen voor de Nederlandse rechter

Met deze korte verwijzing naar internationale ontwikkelingen gaat het mij niet erom dat de oplossingsrichtingen die in andere landen worden gekozen, zonder meer navolging zouden verdienen in Nederland. Het is echter wel inspirerend voor de Nederlandse rechter om te weten dat de invulling van de rechterlijke rol ook elders in beweging is. Bij wijze van kennisvermeerdering is het behulpzaam om aan het zicht op de huidige stand van zaken rond rechtspraak en conflictoplossing in Nederland het inzicht toe te voegen dat er een internationale rode draad is om conflictoplossing in rechtspraak een prominentere plaats te geven. De Nederlandse rechter kan zich voegen in een mondiale beweging om rechtspraak effectiever en toegankelijker te maken voor de gebruikers ervan.

Waarom 'Rechtspraak met hart voor de zaak'?

En zo kom ik uiteindelijk terecht bij de verklaring van de titel van deze rede. Ook in de Rechtbank Amsterdam is een beweging gaande om de aandacht voor toekomstbestendige professionaliteit en deskundigheid van alle medewerkers te bundelen met de groeiende aandacht voor materiële en immateriële behoeften van degenen die bij een zaak betrokken zijn. Als hulpmiddel wordt een 'strategische agenda' gebruikt, die een motto heeft meegekregen. Het motto is geïnspireerd op het beeld dat deze foto geeft van de rechtbank:

En het motto is 'Rechtbank Amsterdam: met Hart voor de Zaak':

Daarmee wordt wat mij betreft onder meer uitgedrukt wat ik in deze rede heb verteld.

Afronding

Ik ga afronden. Met de leerstoel Rechtspraak en conflictoplossing beogen de Vrije Universiteit Amsterdam en de Rechtbank Amsterdam door samenwerking in onderzoek en onderwijs de aandacht voor de traditionele geschilbeslechting door de rechter te plaatsen in een ruimer perspectief. Zoals in de leerstoelopdracht is vermeld, kan rechtspraak in de huidige tijd niet meer functioneren zonder voldoende oog voor andere, ook niet-juridische belangen van rechtzoekenden en samenleving dan het belang bij een voor tenuitvoerlegging vatbare uitspraak. Tegelijk is inherent aan overheidsrechtspraak dat er grenzen zijn aan de mate waarin de rechter zich met die andere belangen van burgers mag inlaten. In dit spanningsveld volstaat kennis alleen niet en komt het meer en meer aan op taakopvatting, attitude en vaardigheden van de rechter. In mijn verhaal van vanmiddag klinkt door dat ik samen met anderen binnen VU en rechtbank daarover graag wil meedenken ten dienste van een goede rechtsbedeling voor een ieder.

Het thema van deze oratie, de verhouding tussen conflictoplossing en rechtspraak, houdt me denk ik al bezig sinds ik mijn eerste schreden zette in de rechtspraktijk. Als buitengriffier raakte ik gefascineerd door de verhalen die mensen hielden om aan de kantonrechter uit te leggen dat ze in dit ene geval echt een hele goede reden hadden gehad om door rood te rijden of geen autogordel te dragen. De fascinatie voor wat mensen in conflictsituaties beweegt, overkomt of treft, bracht me bij de rechterlijke macht. De wens om ook buiten het verband van een zaak na te denken over alledaagse en zonderlinge ervaringen in de rechtspraktijk bracht me terug aan deze universiteit. Sindsdien beleef ik veel vreugde aan de combinatie van rechtspraak en wetenschap. Ik ben mijn echtgenoot Ronald de Feijter dankbaar dat hij mij ook hierin steeds heeft gesteund.

Het Bestuur van de Vereniging VU-Windesheim, het College van Bestuur, het faculteitsbestuur, de Rechtbank Amsterdam en de leden van de benoemingsadviescommissie ben ik erkentelijk voor de beslissing om de leerstoel Rechtspraak en conflictoplossing in te stellen en mij deze leeropdracht toe te vertrouwen.

Ik ben blij dat hier vandaag zoveel mensen aanwezig zijn die hun kennis en ervaring aan mij hebben willen doorgeven en met wie ik heb samengewerkt in de rechtspraak, aan de universiteit of in een nevenfunctie.

Ik verheug me op de verdere samenwerking met de collega's aan de VU en op de kennismaking met de studenten in ons nieuwe mastervak Conflictoplossing, mediation en onderhandelen.

Arno Akkermans, de samenwerking met jou heeft iets van een wandeling. Het regent ideeën, zoals je in het bos wel eens een serie teken achter elkaar uit een boom ziet vallen. Als we die ideeën verder uitdenken of toegankelijk willen maken voor de praktijk, zit daarin vaak de cadans van een lange wandeling. Bovendien moet ik dan wel eens denken aan gevleugelde zinsneden uit bergwandelingen, zoals 'einiges Blockwerk zu überwinden', (anders gezegd: met vooruitgang gaat klauteren en uitglijden gepaard), of: 'Abschneider zerstören die Vegetation' (vrij vertaald: wie de korte bocht neemt, doet de omgeving te kort) of: 'das letzte Stück ist weglos' (dus vertrouw op je intuïtie). Ik hoop dat ik het pad van wereldveranderaars nog lang in jouw gezelschap kan exploreren.

Carla Eradus, aan jouw grote inzet om de kwaliteit van de rechtspraak telkens weer op een nog hoger plan te brengen is de vestiging van deze leerstoel mede te danken. Daarmee steun je ook de vele medewerkers van de Rechtbank Amsterdam die jaar in jaar uit hun beste krachten aan de rechtbank geven om de kwaliteit van de rechtspraak voortdurend hoog te houden.

Jaap de Lange, dank je wel dat ik je toga een tweede leven mag geven.

Familie en vrienden, dank voor jullie liefde en vriendschap. Wat fijn dat jullie ook hier weer bij willen en kunnen zijn.

Ik heb gezegd.